

Anulu III.

N^{ro} 15.

Fói'a basericésca.

Organu

pentru cultur'a religioasa a clerului si a
poporului.

Redigeata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1 Augustu 1885.

Cuprinsulu:

Dreptulu basericei asupr'a scóleloru elementarie. — Crestiuni in aren'a amfi-
teatrului. — Vestmintele sacre archieresci. — Aristocratismulu si democratismulu
in baserica. — Resultatele filosofiei.

Apare in 10 si 25 st. n. a fia-carei luni.

Pretiuulu pre unu anu **3 fl. v. a.**

Blasiu, 1885.

Tipografia Seminariului gr.-cat. in Blasiu.

Dreptulu bisericeii asupr'a scóleloru elementarie.

de Joannu Popu prof. de s. Teología in Gherl'a.

Fia-care seclu si are vederile sale proprie; ideile, massimele si principiale, cari se manifestéza in o durata mai scurta seau mai lunga de tempu influintiandu asupr'a cuetarei si lucrarei omenesci suntu caracteristic'a spiritului predomnitoriu. Si seclulu nostru si are spiritulu seu, si déca am voi alu caracterisá mai deaprope nu aflamu cuventu mai adecuatu, mai corespundietoriu decátu: „emanciparea“.

Si in adeveru? ori unde te intorci vrêndu nevrêndu te lovesci si dai de emancipare; pre terrenulu literariu se obsérva in continuu o incercare de a emancipá productele literarie de sub directiunea si spiritulu, ce-lu intelnimu in scrierile secliloru mai din ainte, in deosebu in ainte de revolutiunea reformatiunei; si acést'a din cauza, cá tote productele literarie a Catholicismului, a acestei scóle grandiose si nobile, purcedu din aprecierea corecta si genuina a relatiunci, ce esista si trebue se existe intre credintia si sciintia; punctulu loru de manecare erá principiulu: „eredo ut intelligam“, sciinti'a erá in servitiulu religiunei. Acestu principiu inse apare dupa spiritulu modernu cá o subjugare si incatenare a ratiunei, cá o piedeca in cursulu liberu de desvoltare si cultivare a omului; in urmare totu ce au lasatu acele timpuri posteritatiei este apriori a se desconsiderá si respinge cá o remasitia din period'a intunecimei si a barbariei. Autonomi'a ratiunei in materiile de credintia si proclamarea drepturilor false individuale a omului pre terenu politicu socialu suntu acelu monstru grosavu, inaintea caruia si pléca fruntea sciinti'a de astazi „emancipata“ de sub inriurinti'a trecutului sacrificandu-si astu-feliu cele mai vitale interese a omenirci. Sciinti'a cum este ea astazi in mare parte neintemeiata pre fundamintele credintiei, a incetatu de a ff unu midilocu de perfectionare si nobilitare a omului ajungandu singuru la rangulu de gregariu in soldulu irreligiositatiei si immoralitatiei. Facemu amentire numai de misicarile anarchice nihilistice si revolutionare, care dilnicu se manifestéza amenintiandu fericirea temporala si eterna a societatiei omenesci si cari suntu rezultatulu veditu a directiunei de astadi contrarie invetiatureloru profesate de biserice'a lui Isusu Christosu. Viéti'a casnica familiara si civila sociala a omului trebue se se emancipéze de sub ori si ce inriurintia a intieptiunei evangelice; in loculu legiloru nestramutavere a moralitatiei are se pasiésca inperativulu categoricu. Legislatiunea trebue se se scóta de sub directiunea institutiuniloru milenarie a crestinismului, statulu de sub influinti'a bisericeii,

instrucțiunea și educatiunea generațiunei tinere de sub suprainspecțiunea și scutulu organeloru basericesci s. a.

Mani'a acésta, a carei esistenția ni-o dovedese lamuritu Sanctitatea S'a Sumulu Pontifice Leo XIII in renumit'a Encyclica „Humanum genus“ și are de securu caus'a sa; și acést'a este prejudiciulu, idea preconcuputa, că între credinția și sciinția ori și ce armonia este cu nepotinția, după ce aceste două sunt nescie lucruri atât de disparate și sié-si contradictorie, încâtu reciproc se eschidu, unde unulu se afirmă celalaltu trebue inomise negatu. Reservandu-ne a ne ocupá mai de aprópe la alta ocașiune cu acestu *Πρώτον ψεύδος*, vom încercá a aretá și dovedí pre scurtu falsitatea și ilegalitatea tendinției, de a scote și emancipá scólele — întielegemu cu deosebire cele elementarie — de sub conducerea și îngrijirea basericei, de a le sterge caracterulu confesionalu seau basericescu făcându-le, că se ne folosimu de terminulu usitatu, scóle „interconfesionale“.

Trei sunt factorii de capetenia a educatiunei și creșterei tinerimei: famili'a, baseric'a și statulu. Cându a instituitu Domnedieu ace'a legatura santa, unica și indisolubila, pre carea noi o numimu casatoria, i-a designatu că scopu principálu pre lângă perfecționarea și ajutorarea reciproca a partiloru contrahente și propagarea genulu omenescu pre pámentu; cu acestu scopu este strinsu împreunatu și detorinț'a santa a parentiloru de a fi in calitatea de locuțienetori alui Domnedieu și portatori a auctorității aceleia adevărții creșcatori și educatori a prunciloru lor. Acésta detorinția este stricte obligatoria, ér' dreptulu pre carea se baséza și din carele resulta, unu dreptu santu inviolabilu. Precumu inse prunculu prin nascerea s'a trupésca apartiene familiiei, din sinulu careia a esitu, totu astu-feliu devine densulu prin renașcerea spirituala in botezu membru a basericei lui Christosu, că atáre supusu aceleia și avisatu la conducerea și povățuirea salutara a ei. In urma este elu membru și aceleia comunitati pámentesei, in care relațiunea între partile constitutive că atari și între totalitate și partile sale este regulata prin legi sanctionate și dispusetiuni drepte, întielegemu: statulu; și din acést'a resulta pentru densulu obligatiuni și cerinție, de cari trebue se tiena contu, pentrucá se pota face pretensiune la bunurile, ce se garantéza prin și in respectiv'a comunitate.

Toti acești trei factori au se conlucere la oducarea, creșcerea pruncului; inse acea conlucrare trebue se fia proporționata cu interesulu, ce-lu are unulu fia-care asupr'a lui; de ace'a fiindu interesulu basericei, de a mijloci pruncului cascigarea fericirei temporarie și eterne unu interesu mai nobilu, mai pre susu de cela alu statului, care cere că fia-care membru a lui se devina cu timpulu unu cetatiénu aptu a contribuí la bunastarea temporală a societatiiei, de ace'a și dreptulu, ce compete basericei este mai mare, mai estinsu chiar' prin ace'a, că ea are se determine și marginile și gradulu de cooperare a celoralalti factori precumu și direcțiunea aceleia.

Educațiunea in familia are se descepte și pregátésca susceptiveritatea

invetiamentului, care are se se impartasiésca afara de cerculu ei. Baseric'a si statulu suntu pana la inceputulu etatiei prúnciei numai indirecté factori activi, influintiandu adeca asupr'a parintiloru si locotienatorii acelor'a; iniuriinti'a nemidilocita incepu a-o esereciá in scolele organizate si inspectionate de densii. Chiamarea si indreptatirea acestoru institute de a luá parte respective a continuá crescerea casnica se baséza pre unu pactu implicitu inchiatu cu educatorii naturali, cu parentii, care pactu inse nu este nice de cumu absolutu, dupa ce parentii nu abdicu cu totulu de dreptulu loru educativu, din contra si reserva competinti'a de suveranitate si supravighiare asupr'a cresterii ulterioare a filorú. Baseric'a nu face pretensiunea a dirige sengura aceste institute de educare supunendu-le esclusive juridictiunei proprie, dupa-ce dens'a respectéza si admite dreptulu, pre care lu are si statulu asupr'a acelor'a. Statulu, cá autoritatea legitima are dreptulu si in urmare si detorinti'a de a ingrigi pentru mantienerea disciplinei scolastice esterne, de a preserie in o mesura anumita predarea si modulu de predare a acelorú discipline, pre cari le afla de lipsa pentru fitorii sei cetatieni; ér' baseric'a de a introduce in scóla elementulu moralisatoriu internu, a dá materiei de invetiamentu directiv'a si spiritulu corespundietoriu invetiatureloru sale; ea are dreptulu si detorinti'a de a supravighiá, cá se nu se propuna ceva contr'a credintiei catolice si a moralitatiei. Instructiunea si educatiunea basericésca se referesce la elementulu religiosu, cea lumésca cultivéza momentulu umanu si civilu seau cetatienescu, inse asia, cá cultivarea cestoru din urma mominte are se mérga mana in mana cu cea religiósa, ma in o privintia se o si presupuna. Nu se póte negá, cá statulu are interesu de a-si afirmá drepturile sale cându si unde este vorb'a de instructiunea si educatiunea tinerimei, dar' totu asia de adeveratu este si ace'a, cá in interesulu bine priceputu alu statului jace, cá instructiunea si educatiunea se fia crestina, cá adeca se nu se eschida influinti'a si participarea basericeei prin usurparea drepturiloru ei legitime si primitive. Tendinti'a de a despartí scól'a de baserica, de a-o „emancipá“ tragandu-o in resortulu puterii de statu este o nerecunoscere formala a misiunei inalte, pre care trebuie se o implinésca baseric'a aci pre pamentu, o violare injusta a unui dreptu istoricu, unu atentatu asupr'a societatiei omenesci in genere si a salvarei singuraticiloru individi in specia.

Isusu Christosu a demandatu apostoliloru si urmatoriloru legitimi, cá se merga in tota lumea si se invétic tote poporale, apromitindu-le, cá va fi cu densii pana la sfersitulú veacului. Misiunea basericeei in puterea acestui mandatu este: a invetiá prè ómeni, a li midilócí insufrea tuturorú cunoscintielorú de lipsa la cascigarea fericirei vecinice. Si dens'a nu remane numai la partea teoretica, ci nisuesce in acoló, cá principiile si directivele impartasíte se se transpuna si in viéti'a practica, se devina unu factoru regulativu atátu a activitatiei, ce au se o desvolte individiu singuratici, cátu si a tuturorú relatiuniloru, cari resulta din conditiunea omului cá ens sociale. Spiritulu

doctrinelor creștinesci are să patrundă viața individuală și socială a omului căci altcum îi este preste potența a-și realiza ideea morală a existenței sale. Individul trebuie să treacă prin un proces de transformare, că lăpădându-se pre omul cel vechi să îmbrace pre cel nou și astu-feliu să încerce a se conforma idealului perfecțiunii lui Isus Christos. Procesul acestuia de transformare să intempe sub influența spiritului vivificatoriu a bisericii și a *conștiinței religioase-creștine* formate prin cunoșterea adevărată a cauzei existenței omenești, a destinației finale a omului și a mijloacelor de lipsă la ajungerea ei. Pentru că numai fiindu omul în clar cu adevărată cauza a să se potă repune de nou în această relație față de creatorul său, în carea s'a aflat înaintea de calcarea poruncei, lu potă recunoște pre acestuia de Domnul, a cărui mandate are să le asculte și implinescă neconditionat, de Parentele, care s'a înduratu a-lu scote din sclavi a diavolului, din labirintul retacirii la libertatea pierdută și lumină a adevărului. Conștiința creștină despre destinația finală a omului nobilizează ideile și cugetele, determină voința, de a lucra în totu de a unia conformu principiilor nestramutavere a ordului moral, ea arăta calea, pre care urmandu-o omul potă ajunge la izvorul a totu adevărului bunetate și frumsetia, la obiectul fericirii sale, la Domnedieu. Desceptarea și nutrirea continuă a acestei conștiințe este pentru fia-care moritoriu o necesitate imperativă, unu postulat a condiției, în carea a ajuns omul în urmă pecatului protoparentilor.

(Va urmă).

Creștinii în arenă a amfiteatrului.

În anul trecut al foiei noastre amu fostu descriu pre scurtu ordinea și caracterul scenelor celor sângeroase, ce se petreceau în amfiteatrele păgănilor antici. Amu fostu amintit atunci, că în actul alu treile alu reprezentărilor din amfiteatru să intempeau execuțiile criminalistilor și în specie a creștinilor în modul cel mai barbar. „*Odiū generis humani*“ numesce Tacitu pre creștini. Eli erau obiectul urei imperiului întregu. Erău acușati, că țienu pre ascunsu ospetie thiestee, că suntu inimi ai imperiului, că comitu în secretu crime sângeroase și că vetema pre imperatulu. Și desi Tertulianu în Apologeticulu său provoca pre păgăni publice, că se arete numai unu singuru casu de ajunsu probatu, cându creștinii aru fi comis crimele aceste politice seau sociale, totuși ură în contră creștinilor numai că dură și mai departe, ci din contra păgăni, precum dice acel-a-si Tertulianu „cu ochii închiși să cufundău totu mai afundu în ură această“. Din împregiurarea această apoi de sine a urmatu, că execuțiile creștinilor în amfiteatru erău multu mai crudele, că altele. Profesiunea religiunii creștine eră înaintea păgănilor unu ce atâtu de reu și periculosu, cătu executarea unui creștinu pentru crimă această să poțiea să fia multu mai aspră că a altor. Astu-feliu creștinii erău de comu judecați *ad bestias* și *ad ignem* în amfiteatru,

va se dîca la sfarticare prin animale selbatice si la ardere prin focu in aintea unui publicu decadiutu, ce nu mai aveá curagiulu a vedé sangele curgundu in bataia, inse cá totusi se-si stempere setea de sange, dorieá se-lu veda in teatru fora temere cá si a lui se pote versá. Cu deosebire esecutarile prin focu eráu atátu de dese, cátu crestinii capetaru numele de *Sarmentitti* si *Semiacii*, fienducá se legáu de unu stelpu, se incungiuráu cu paie si astu-feliu se ardeáu, pana nu mai remaneá nemic'a din eli. Voieáu prin acést'a paganii se iee crestiniloru ori ce sperantia de inviare, căce ide'a loru despre atotu potinti'a lui Domnedieu erá atátu de primitiva, cátu nu scieáu, cá Domnedieu la diu'a cea mai de pre urma chiaru asia de usioru pote inviá unu trupu consumatu prin focu, cá si unulu putredítu in pamentu.

In actulu alu treile alu representatiuniloru celoru crunte din amfiteatru se esecutáu atátia crestini, cátu Pontificele Gregoriu Marele respunse forte bine soliloru imperatului Mauritiu, cari cerura dela elu ceva relicuie de ale martiriloru, cumcá se iee numai pulvere din amfiteatrulu lui Flaviu, pentrucă ace'a tota este adapata de sangele suteloru si miiloru de martiri, ce au suferitu acoló.

Mitologi'a Greciloru imprumutata de Romani este plina de naratiuni de cele mai sangerose, mai crudele si mai obscene. Cându publiculu amfiteatrului s'a saturatu de condamnari *ad bestias* si *ad ignem*, atunci incepù a poffi, cá esecutarile crestiniloru se se intemple prin reprezentarea sceneloru acestor'a. Nimene inse nu a facutu atát'a abusu cu scenele aceste mitologice cá crudulu imperatu Nero. Formidabilulu ácest'a imperatu aprinse Rom'a, cá vediendu-o mai întréga in flacari se-si pota face una idea cátu mai reala despre arderea Troiei. Tota Rom'a erá in flacari, éra crudulu imperatu pre verfulu unui turnu inaltu desfetanduse in una privelisce atátu de infioratoria cantá pre harfa arderea Troiei. Siese díle si siese nopti bubui foculu prin palatiile Romei, cátu numai prin ruinarea mai multoru strade la polele colinei Pauline lu poturu domolí. Curundu dupa ace'a inse erupse foculu in palatiulu lui Tigellinu, prefectulu Romei si sociulu de crime a lui Nero, si acum foculu consumá Rom'a inca trei díle. Din patrusprediece regiuni ale Romei de abíe remaseru patru neatinse de focu, trei furu ruinate pana la pamentu, éra din siepte nu au remasu decátu numai unde si unde ruine de case si palatiuri de diumetate arse. Fora casa, fora mesa retacieá poporulu dupa focu pre ruinele cetatei, cându deodata se latí faim'a, cumcá imperatulu o ar' fi aprinsu, si poporulu se si infuriá tare asupr'a lui. Atunci veni Nero la cugetulu de a aruncá vin'a pre crestini, pre aceia despre cari díce Tacitu, cá i urieá tota lumea pentru foradelegile loru (!) Mai antáiu fura prinsi aceia, cari publice eráu cunoscuti, cá profeséza religiunea crestina. Dupa ace'a mai toti, cari o professáu numai pre ascunsu. Carcerele Romei incepuru a se implé cu crestini. Esecutarea loru inse decise crudulu imperatu, se se intemple la o serbatoria, cá astu-feliu poporului celui insetatu de sange dupa atát'a nefericire

se-i procure dñle de desfetare. In un'a din primele dñle alui Augustu deschise Nero parculu seu celu pomposu, ce jaceá din colu de Tibru, cam acoló, unde astádi este Vaticanulu si baseric'a Santului Pietru. Acolo erá unu amfiteatru inceputu de Calligula si finitu de Claudiu. In amfiteatru acest'a au suferitu celi de antáiu crestini in Rom'a. Torturile lor au fostu atátu de mari si inforatorie, precum nu le a potutu escugetá decátu unu omu selbaticu in semfiri si in moravuri cá Nero.

Istoriculu Tacitu si Santulu Clemente Romanulu ni descriu in trasuri scurte cátu de inforatoria a fostu scen'a acést'a. Una ucidere simpla nu erá destula. Multi crestini furu cusuti in piei de animale si târti in aren'a amfiteatrului spre a fi acoló sfarticati de cani selbatici. Altii furu imbracati in vestimente immoiata in oleu si in resina, legati de stalpi si aprinsi preste nopte, cá se servésca de facile nocturne selbaticului imperatu si sociului seu Tigellinu, despre care satiriculu Juvenalu dñce, cá deca cineva lu vetema, atunci e arsu de viu cá crestinii.

Tacitu inse ni descrie numai suferintiele crestiniloru sub Nero in amfiteatru. Santulu Clemente Romanulu inse ni descrie si batujocurile lor (Iudibria).

Femei crestine trebuiru inaintea imperatului si a publicului spectatoriu se joce rolele Danaidelor si a Dircheloru din mitologi'a grecésca. Cele cinci-dieci de fete alui Danaus numite Danaide si au fostu ucisu barbati in urm'a mandatului tatalui lor. Din care cauza trebuiru se suferi pedeps'a tartarului, de a cará apa in o bute fora fundu. Éra Dirche dupa aceasi mitologia, soci'a lui Lykos, regele Tebei, din caus'a crudñmei aretate facia cu maica sa fñ legata de catra Amphion si Zethus de cornele unui tauru, si apoi taraita pana la morte si in urma aruncata in apa. Acum in ochii publicului din amfiteatru femei crestine trebuiru se joce rol'a Danaidelor si inca desbracate, éra altele rol'a Dirchei, cari furu legate de cornele animaleloru selbatices si taraites pana cându si au datu sufletulu. Aceste suntu unele din batujocurile adause crudñmei, batai'a de jocu de celi din or'a mortei, despre care vorbesce Tacitu. Si mirare! Pre langa tota 'ur'a cea mare a poporului paganu facia cu crestinii, poporului totusi i fñ mila de celi torturati in modulu acést'a crudelu si nerusinat. Singuru Tacitu celu altumintrule atátu de iubitoriu de dreptate nu are unu singuru cuventu de reprobare facia cu asemene selbatacia si barbarismu. Asemene si Suetoniu, care trece preste crudñmile aceste, cá preste unu lucru comunu sí le amintesce numai cu câteva cuvinte. Numai nobilulu Senec'a nu are cuvinte de ajunsu spre a reprobá crudñmile aceste ale tiranului imperatu.

Inse nunumai sub crudulu Nero se versá sange crestinu in amfiteatru, ci si sub alti imperati, si inca chiaru si sub de aceia, cari eráu altumintrule cunoscuti de barbati de caracteru si blandi, candu nu erá verb'a de crestini. Astu-feliu sub imperatulu nobilu Traianu fñ adusu Santulu Ignatiu episcopulu

Antiochiei anume la Rom'a spre a fi ucisu in anfiteatru. Ma Santulu acest'a fû maltratatu si pre drumu de catra soldatii, ce-lu aduceáu. „Din Siri'a pana in Rom'a“ scrie elu „me lupta in contr'a fiereloru selbatice pre uscatu si pre mare, dîu'a si noptea legatu de 10 leopardi, de celi 10 soldati, ce me pazescu, cari chiaru prin binefaceri devinu mai rei. Eu vi scriu inca in vietia, inse plinu de dorulu dupa morte. Iubirea mea este restignita, si in mine nu mai arde nice unu focu de alu vietiei acesteia. Eu sum unu firu de grâu alui Domnedieu si voiescu se fiu macinatu intre dintii fiereloru selbatice, cá se me potiu preface in pane curata alui Christosu“. Caletorî'a dela Smyrn'a pana la Rom'a durà patru luni. Elu ajunse in Rom'a chiaru pre atunci, pre candu se tieneáu in anfiteatre jocurile numite *Sigillaria*, cari eráu cele mai cercetate si mai populari intre tote Poporulu erá dejá saturatu de vederea sangelui, si acum se desfetá intre acte in musica si representatiuni comice, candu deodata se latiesce faim'a prin publiculu anfiteatrului, cumcá unu corifeu de alu crestiniloru va fi sfarticatu in arena de fierele selbatice. Ochii tuturoru se indrepta spre intrare, candu deodata intra pre arena incungîraturu de soldati unu betranu cu perulu atátu de albu, cá si cum ar' fi trecutu preste elu mai bine de una suta de ierni. Betranulu fû legatu de unu stelpu. Usile se deschidu si pre arena pasiescu doi lei selbatice, cari numai decátu lu sfarticara in bucati si-lu sdrobira, cátu numai osele cele mai mari (duriores partes) mai remaseru.

Cine va spune numerulu martiriloru, la a caroru versare crudela de sange s'a desfetatu publiculu anfiteatrului in tempu de 300 de ani? Credemu, cá acel'a numai lui Domnedieu i este cunoscutu. De abie dupa-ce s'a suitu pre tronul imperatulu Constantinu Marele, au incetatu crudîmile aceste.

Vestmintele sacre archieresci.

Archiereulu pre langa stichariu, epitrachilu si brâu, mai are urmatoriele ornate sacre distinctive. Anume:

1. *Sacosulu*. Archiereii bisericeii orientale — fia de ori si ce dignitate — in locu de falonulu preotiescu, adî au vesmentulu sacru numitu „*Sacosu*“. Acest'a e unu vesmentu asemene dalmaticiei seau stichariului diaconescu, prevediutu cu maneece, si de comunu asia de lungu, cátu ajunge mai pâna la petiore.

In tempurile de mai inainte Episcopii orientali aveau falonu, éra nu sacosu, care din urma erá ornatulu propriu alu Metropolitiloru, patriarhiloru, si alu altorur dignitari mai de frunte.

Diferinti'a intre falonulu preotiescu si celu archierescu altucum stá intr'ace'a, cá celu archierescu erá ornatu cu mai multe cruci tiesute in insasi materi'a falonului, pentru care se si numesce „falonu cu multe cruci“ (multi-crucium, *γαῖρολιον πολυσταυρίον*).

Dupacum dice Sym. Thess. atari falone intipuescu „*patimele Mantui-*

torului, aducandu aminte Arhiepiscopului, că are se-lu imiteze pre Acel'a, care prin patim'a si moartea sa a satisfacutu dreptatei celei adeverate¹⁾).

Éra încâtu se tiene de „sacosu“ acest'a e symbolulu hainei celei mohorite, intru carea la patime fû îmbracatu Mantuitoriulu.

Despre acestu ornatu arhierescu — care altu-cum de feliu nu ocura la hirotonirea Arhiepiscopului — se dice, că inca Constantinu celu mare ar fi daruitu lui Macariu Patriarchului din Ierusalimu unu sacosu, că se-lu îmbrace la botezarea densului. Si dupa-ce l'ar' fi adoptatu si S. Joanu gura de aur, a trecutu si la ceialalti Arhiepiscopii orientali.

2. *Omofoariulu* (*ωμοφοριον*) este ornatu arhierescu de latimea si form'a epitrachilului preotiescu numai câtu e mai lungu si nu are taiatur'a, prin carea se pune in grumadi, ci se asiadia pre ambe umere astufeliu, câtu incungiura grumadiulu, éra din cele doue capete, respective aripe ale omoforiului, un'a depinde inaintea peptului, éra cealalta pre spate in josu.

Ornatulu acestu sacru de comunu e pregatitu din materia alba pretiosa, metasa ori fire de argintu, si e infrumsetiatu cu diferite embleme sacre. Asia spre esemplu: aripele suntu decorate ori cu iconele celor 4 evangelisti seau cu 4 cruci, éra dinapoi'a grumadiului in midilocu, cu icon'a pastoriului celui bunu readucandu oi'a cea retacita.

Omofoariulu in *sensu allegoricu* intipuesce pre Christosu că pre Pastoriulu celu bunu, că pre Mantuitoriulu lunei, carele lasandu marirea sa cerésca s'a umilitu si a venitu pre pamentu, că se caute oi'a cea retacita, se mantuiésca genulu umanu, impreunandu-lu prin moartea si inviarea sa cu poterile cele ceresci.

Éra in insemnatatea *morală symbolica*, omoforiulu e symbolulu darului si alu oficiului pastoralu²⁾, încâtu adeca Arhiepiscopulu că pastoriulu celu mare cu indoita serguintia are se grigésca si se priveghiedie preste turm'a, carea Spiritulu Santu i-o-a concrediutu spre guvernare³⁾.

Anume: că nu numai insusi se pazésca „*invetiatur'a nespurcata si fora macula pâna la aretarea Domnului nostru Isusu Christosu*“⁴⁾, nu numai „*se fa esemplu credintiosiloru cu cuventulu, cu iubirea, cu spiritulu, cu credinti'a si cu curati'a*“⁵⁾; ci totu-odata, aretandu-se pre sene „*lamuritu inaintea lui Ddiu si lucratoriu nerusinat*“⁶⁾ si „*graindu cele ce se cuvinu invetiaturei sanetose*“⁷⁾,

¹⁾ Inferiores Pontifices, id est Episcopi, casula undique crucibus plena, induuntur, tritusque idcirco sermo, Multicrucium eam vocat, et passionis Salvatoris signum est, hocque clare docet, Pontificem imitari eum, qui per passionem et crucem, veram iustitiam consummavit« (v. Goar. l. c. pag. 97 n. 19).

²⁾ Sacrum hoc vellus, pastoralis officii insigne est. Isid. Peleus (432) in epist. 136 câtra Herminum.

³⁾ Fapt. 20, 3.

⁴⁾ I. Tim. 6, 14.

⁵⁾ I. Tim. 4, 12.

⁶⁾ II. Tim. 2, 15.

⁷⁾ Tim. II, 1.

dreptu se indrepte cuventulu adevêrului, se întorca pre cei retaciti, pre toti se-i conduca la pasiunea cea buna a adevêrului, si astufeliu se împlinesca „*officiulu evangelistului*“ ¹⁾.

Acî mai susu amintite însemnatàti *Sym. Thessal.* asia le descopere „*Cu deosebire Archiereulu arêta poterea archieresca portandu omoforiulu (palliulu) celu sacru: care e pregatitu din lana si-lu îmbraca înainte si înapoi. Acest'a fora indoiêla întipuieste trupulu, ce Cuventulu pentru noi l'a luat din vergura, esprime susceperea naturei omenesci, pre Fiulu celu intrupatu. Pentru ac'ea se tiese din lana, cã se manifeste oî'a cea retacita, adecã firea nostra, carea Mantui-toriulu pre umere o a redicatu, si pentru-cã însusi Christosu s'a numitu mnelulu, care s'a junghiatu pentru noi. Acest'a însemnatate se întaresce si prin cuventele, care se dîcu, candu omoforiulu se pune pre umere. Se dîce anume: redicandu pre umere Christose firea cea retacita, pre carea înaltiandu-te la Domnedieu si Tatalu o ai adusu*“ ²⁾.

Se trecemu acuma la considerarea istoricului omoforiului.

Originea omoforiului se reduce la tempii cei dintaiu ai crestinatatei, unii voiescu a o reduce chiaru la tempulu Pontificelui Linus (Tim. 4. 21).

Anastasiu bibliotecariulu din véc. 9-le dîce, cã Pontificele Marcu (336) ar' fi conferitu Episcopului din Osti'a palliulu (omoforiulu) din considerare, cã acest'a l'a consacratu de Pontifice. Si ce e mai multu, *Baroniû* adauge (la an. 336) cã originea palliului ar' fi si mai vechia, încãtu ornatulu numitu „*Phrygium*“ care de dupa marturisirea scrietoriloru grecesci din evulu vechiu, Pontificele Celestinu Par' fi tramesu lui Cyrillu Alesandrineanulu, nu a fostu ornatu alu capului, ci chiaru palliulu (omoforiulu).

Parerea ac'osta inse o combate Card. J. Bona afirmandu, cã ac'el'a a fostu ornatu de capu. (Rer. lit. cap. 24) ³⁾.

Cea dintania urma segura despre omoforiu se afla la Isidoru Pelusitanu (432) carele dîce, cã ac'el'a e pregatitu din lana si e ornatulu comunu alu Patriarhiloru, Metropolitiloru si Episcopiloru. Apoi in Decretulu Imperatului Valentinianu (432) priu care Episcopulu dela Rava s'a înaltiatu la demnitatea Metropolitana, si i- s'a conferitu „onorea palliului“.

Pracs'a basericei apusene adî e ac'ea, cã dreptulu de a portá palliulu (omoforiulu) compete numai Metropolitiloru, carora Pontificele in semnu de distinctiune si de jurisdictiune, li-lu conferesce.

¹⁾ II. Tim. 4, 5.

²⁾ Speciatim vero Pontifex pontificalem ostentat potestatem et sacrum Pallium circumfert: quod ex lana confectum, ante et retro humeros convestit. Hoc sine dubitatione carnem a verbo ex virgine propter nos susceptam, humanaeque naturae assumptionem (incarnatum Dei Filium pag. 183. Goar) declarat. Ideo enim ex lana quoque textitur, quoniam erraticam manifestat ovem, quam in humeris detulit Salvator, naturam videlicet nostram: quoniam ipse quoque agnus pro nobis occisus vocatus est. Ipsa etiam verba, quae humeris eo circumvolvens dicit, mentem hanc confirmant. Ait enim: Sublata in humeros Christe natura, quae erraverat: assumptus Deo et patri obtulisti (de templo et myssa l. c. pag. 185.

³⁾ Cfr. Hefele l. c. 216.

Desi in baseric'a nostra greco-catolica romana acelu palliu seau omoforiu inca se conferesce numai Metropolitiloru, asia câtu fara de acela nu au drepturi metropolitane, dar' omoforiulu propriu dîsu cã ornatu sacru archierescu ilu porta toti Archiereii fara distinctiune de rangu si jurisdictiune, in tote functiunile sacre mai insemnate.

Si cã se ne reintorcemu érași la folosirea palliului conferitu de catra Pontificele romanu, s'ar' vedé, cã la inceputu folosirea aceluia nu s'a numeratu intre drepturile eschisive metropolitane, neci cã au fostu de lipsa, cã se-lu aibe toti Metropolitii.

Despre conferirea palliului din Partea Pontificelui, celu dintaniu casu e, candu Pontificele Symachus (513) Archiepiscopului Cesariu dela Arles *speciali privilegio* (din privilegiu specialu) i-a concesu usulu palliului. Pontificele Pelagiu (557) asemenea a conferitu acelu dreptu Archiepiscopului Sapaudus dela Arles, éra Gregoriu celu mare Episcopului si Vicariului apostolicu alu Illyricului Joanu dela Justiniana Prima inca a datu acelu dreptu si onore.

Afora de aceste, din can. 14 (12) alu Synodului alu VIII-le ecum. se cunosce, cã nu numai pontificele Romei, ci si Patriarchii dela Constantinopolu, Alesandri'a, Antiochi'a si Jerusalimu au avutu dreptu se conferedie Metropolitiloru supusi loru, omoforiulu (palliulu). Cea-ce se mai cunosce si din epist. Pontificelui Joanu VIII. scrisa catra Photiu (879). Altucum din susu amintitulu canonu synod. se cunosce si ace'a, cã omoforiulu aveau dreptu se-lu porte numai „Episcopi designati“ „Episcopi anumiti“, si nu ori si candu si ori si la carea functiune basericésca, ci numai in tempuri statorite si anumite.

Si asia pre acele tempuri dreptulu Palliului se conferea nu numai Metropolitiloru, ci si Episcopiloru si Vicariloru apostolici.

In deosebu ce se tiene de portarea omoforiului din partea Archiereiloru orientali, ace'a stã fara indoieła, cã aceia dejã din véculu alu 8-le incepandu, fara distingere ilu portáu — cu dreptu ori prin abusu toleratu — acelu ornatu. Acést'a se cunosce din marturisirea Patriarchului Constantinoplei Germanus (715) carele dice, cã omoforiulu intipuesce oi'a cea retacita si e infrumsetiatu cu cruci, pentru-cã Christosu a portatu crucea sa. Si apoi adauge si ace'a, cã pre acelu tempu *toti* episcopii grecesci ilu intrebuintiau ¹⁾.

3. *Genunchiarulu* (*ὑπογονάτιον, ἐπιγονάτιον*, subgenuale, succinctorium bedernitia, asternutulu genunchiloru). Acést'a e unu ornatu patru-anghiulariu in latîme de doue seau trei palmi, care in partea de a drépt'a se léga de brâu. Ornatulu acestu sacru de comunu e decoratu avendu in midilocu icon'a Mantuitorului siedindu pre tronu, éra in cele 4 cornuri suntu aplicate fétie de angeri.

Precum dice Sym. Thess. ornatulu acest'a archierescu intipuesce „in-

¹⁾ Cfr. Hefele l. c. pag. 214. Goar. l. c. pag. 257 n. 8. Van Espen »Jus.« Tom. I. Tit. XIX. § XV. pag. 135.

vingerea asupra mortiei, nemorirea firei noastre, si poterea cea neinvinsa a Mantuitorului asupra tyraniei diavolului celui reutatosu¹⁾.

Éra in sensu moralu symbolicu, i aduce aminte Archiereului, că densulu intaritu de spefarea cea neschimbata in ace'a potere divina a lui Is. Christosu, senguru are se lupte lupta buna si se lucre cu taria neinvinsa pentru intemeierea, intarirea si latirea adeverului, blandetiei si dreptatei, adeca imperatiei lui Domnedieu.

Insemnatatea acest'a frumosu se talcuiesce prin cuprinsulu rogatiunei ce se dŕce la imbracarea numitului ornatu „*Incinge arm'a ta preste cops'a ta potente cu frumseti'a ta si cu marirea ta, si incordedia si sporesce si imperatiesce pentru adeverulu si blandeti'a si dreptatea, si te vá indreptá minunatu drépt'a ta*“.

(Va urmá).

Aristocratismulu si democratismulu in baserica.

Dela revolutiunea franceasa in coce ideile democratice in vieti'a statului au capetatu una popularitate si una trecere atátu de mare, precum nu au mai avutu nice cându mai inainte la nice unu poporu. Ma ele au ajunsu a fi una specia de mesuratoriu deoparte a bunetatei institutiunilor politice, de alta parte a gradului de cultura a poporului. Căce cunoscutu lucru este, cum astadi pretotindine in Europ'a si in Americ'a civilisata ori ce institutiune, ori ce proiectu de lege, ori ce dispusetiune a puterei de statu antaiu si mai antaiu se judeca dupa gradulu in care este inspirata si patrinsa de ideile democratice. Éra de alta parte poporu cu poporu se intrecu la olalta in manifestarea unei culturi mai inalte prin ace'a, că in vieti'a loru publica se silescu a aretá mai multu spiritu democraticu. Ma ce e mai multu, si ce se intempla cu tote ideile ce strabatu prea afundu in inimile poporeloru, din ideile democratice s'au trasu prin unele pârți si consecintiele cele mai departate si mai estravagante, seau cum amu dŕce democrati'a se au dusu *ad absurdum*, cum este cu ideile comunistiloru si ale nihilistiloru, cari proprie nu suntu decâtu nesce estravagantie democratice.

Nu a fostu inse nice una idea moderna, pre carea aperatorii ei se nu o fia cautatu si in baserica spre a vedé, déca se afla in ea seau nu. Cu deosebire democratismulu l'au cautatu toti aperatorii lui cu multu zelu in baserica. Ma unii parendulise, că nu-lu afla seau celu pucinu, că nu-lu afla in ea si in istitutiunile ei incarnatu asia, precum aru dorí, l'au si pretinsu dela baserica in numele ratiunei sanetose, in numele libertatei si in numele umanitatei. Este destulu a amintí numai de asia numit'a constitutiune civila a clerului decretata de adunarea constituanta pentru baseric'a din Franci'a la inceputulu revolutiunei franceze, care a causatu basericei atâte daune, si clerului atâte suferintie si chiaru si versare de sange. In faci'a acestor'a

¹⁾ Victoriam adversus mortem, nostraeque naturae immortalitatem, et vires Salvatoris contra maligni daemonis tyranidem robustissimam« De templo et missa pag. 184).

baseric'a catolica a remasu constanta si fidela principiiloru ei teloru vechi, cumcã deca este in ideile moderne democratice ceva bunu pentru totu-deaun'a, ace'a de securu se afla si in constitutiunea si institutiunile ei, in cari D.dieu Spiritulu Santu a versatu totu ce este bunu. Ce este inse reu in ideile democratice ace'a baseric'a nu pote nice decum se primésca.

Pre alta cale inse au mersu basericcele desbinate. Cele mai multe din ele fora de a cautá multu, ce este bunu si ce este reu, ce convine si ce nu convine basericei din ideile democratice, le au primitu mai pre tote in vietí'a loru fora deosebire. Ma au inceputu a se intrece unele pre altele in crearea de constitutiuni si institutiuni democratice pentru de a aretá pre calea acést'a, cumcã suntu la inaltimea nivoului culturalu de astadi. Avemu chiaru si in midiloculu nostru destule esemple de genulu acést'a.

Deca basericile aceste prin una atare absorbire a ideiloru democratice voescu a conciliá cu baseric'a spiritele instrainate de ea, atunci nu amu avé nemica in contra, desi nu credemu, cá prin asia ceva voru poté castigá unu singuru sufletu sinceru pentru baserica. Inse ele voiescu si tientescu prin absorbirea acést'a a ideiloru democratice ceva mai multu. Este adeca in manile loru absorbirea acést'a si un'a specia de arma in contra basericei catolice spre a o discreditá inaintea publiculu predominatu de tote ideile democratice fora deosebire, bune seau rele, practice seau nepractice. Cãce vediendu publiculu acést'a cum basericile desbinate au absorbitu in sine tote ideile democratice, carora se inchina cá la unele din rezultatele cele mai mari si mai insemnate ale tempului modernu, precãndu baseric'a catolica conformu naturei si traditiuniloru ei nu se grabesce de locu cu absorbirea loru, in inim'a publiculu acestuia se nasce una antipatiá óre-care facia cu baseric'a catolica, care se feresce asia tare de idolulu lui. De ací apoi vinu mai tote inculparile de tote dilele ale basericei catolice, cumcã ea este reactionaria, retrograda aristocratica si mai multe altele de genulu acést'a.

Amu disu inse, cumcã deca in ideile democratice atâtu de populari si iubite astádi este in adeveru ceva bunu si salutaru pentru ori si ce tempuri, atunci ace'a Domnedieu Spiritulu Santu de securu cá a folositu si in constitutiunea si institutiunile basericei sale. Se nasce asia dara intrebarea, cum-cã care este principiulu acel'a purure bunu si purure adeveratu in ideile democratice si a carui bunetate si adeveru ori si unde si in ori si ce societate nu se pote negá? Principiulu acést'a de securu cá si in baseric'a catolica lu va aflá omulu incarnatu cá si nicãiri aire, ma inea in baseric'a catolica condusa de insusi Domnedieu lu vá aflá omulu atinsu de una lumina si splendore cerésca.

Oficiele si demnitatile basericesci suntu totu de a un'a sarcina, despre care dice Santulu Augustinu, cá nu odata si pre umerii ungeriloru inea ar' fi grea. Chiaru din motivulu acel'a inse, cá ele suntu una sarcina, ele suntu totu odata si onorifice. Ma baseric'a, cá celi ce le imbraca se pota portá sarcin'a acést'a precum se cuvine, s'a ingrigitu, cá cu oficiele si demnitatile

ei se fia impreunate pre câtu si unde e cu potintia si ore cari emolumente temporali. Din cauzele aceste in tote tempurile au fostu mare numerulu credintiosiloru acelor'a, cari au doritu a ajunge la oficii si demnitati basericesci. Unii pote numai din motivulu acel'a curatu de a contribuî si eli dupa poterile loru la glori'a lui Domnedieu si la mantuirea sufleteloru. Altii pre langa motivulu acest'a pote si din motivulu lateralu de a ajunge prin ace'a si la onore si emolumente temporali. Éra altii pote numai din motive cu totul lumesci. Destulu că numerulu celoru ce au doritu a ajunge la ele a fostu totu de a un'a mare.

Acum principiulu celu mai democraticu chiaru si in vietî'a statului, este, că la oficiele si demnitatele civile se pota ajunge ori si care cetatianu demnu si aptu. Cá ajungerea la ele se nu fia conditionata de nascere, avere si alte calitati, ce nu adangu nemicu la meritulu personalu alu omului. Pentru realisarea principiului acestuia in vietî'a statului s'au intemplat in decursulu istoriei cele mai multe revolutiuni, atâtu in lumea antica, câtu si in cea moderna. Se ni aducemu aminte numai cu câtu focu si cu câta oratorîa s'au luptatu pentru realisarea principiului acestuia democratiîi revolutiunei franceze si ai altoru revolutiuni, ce au urmatu in alte state la esemplulu ei. Asemene se ni aducemu aminte de luptele intre Patricii si plebeii din Rom'a, intre nobilimea si poporul din celebr'a republica venetiana si alte multe casuri asemene. Ma chiaru si astâdi potemu se dicemu, că democrati'a porta in tota Europ'a lupta pentru realisarea principiului acestuia fundamentalu democraticu, desi nu potemu dice, că pre langa totu foculu luptei va poté ajunge ver odata acolo, câtu se-lu vedea deplinu realizatu. Numai in Angli'a pentru esemplu, câtu tempu va trebui se treca, pana candu va poté se-lu realizeze baremu in parte, că se nu dicemu, că chiaru si in Franci'a cea republicana, leaganulu democratiei, nice pre departe nu este inca realizatu.

Se ne intorcemu acum privirile spre baseric'a catolica cca atâtu de desu si atâtu de pre nedreptulu invinovatita, cumcâ este inimica a toturoru ideiloru democratice chiaru si a celoru mai folositorice si mai rationali. Se vedemu cum se aplica principiulu acest'a in vietî'a ei!

Cine cunoste numai câtu de pucinu istorîa basericeii acesteia si vietî'a ei presenta, acel'a trebuie se marturisésca in conscientia si in aintea lunei si alui Domnedieu, cumcâ ce atinge principiulu amintitu societate seau statu mai democraticu nu a esistatu de cându e lumea. In dreptulu si datinile ei nice nascerea, nice averea nu au fostu redicate nice odata la rangulu de datorie de tonu in ajungerea la oficii si demnitati basericesci. Ci principiulu ei fundamentalu a fostu totu de a un'a, că nu nascerea nice averea facu pre omu, ci aptitudinea, portarea si demnitatele personala suntu ace'a ce facu meritulu adeveratu alu omului. Si cându a fostu vorb'a de implerea oficioru si demnitateiloru ei, atunci ea totu de a un'a la aceste s'a uitatu in prim'a linia. Au fostu, ce e dreptu, casuri, candu a consideratu si nascerea si averea. Acést'a inse o a facutu totu de a un'a pentru ace'a, fienducâ astu-feliu poftieă

binele publicu. Nice odata inse nu s'a uifatu la aceste in prim'a linia, si cu atâtu mai pucinu le a consideratu pre aceste ver odata cu total'a ignorare a celorualte. Deschida ori si cine istori'a bisericeii catolice, si se va mirá, candu va aflá, cá de regula demnitatile cele mai inalte bisericesci au fostu ocupate de barbati esiti din clasa de midilocu seau inferiora a poporului. Ma se va mirá, cându va aflá, cumcá câti barbati din clasele cele mai misere ale societatei au siediutu pre scaunulu celu inaltu alu Santului Petru. Éra colegiulu celu ilustru alu Cardinalilor, cá si care una corporatiune mai ilustra si mai impunetoria nu esista pre lume, a fostu si este compusu in cea mai mare parte din fii de a poporului din clasa a dou'a si a trei'a. Ma potemu dŕce, cá prin unele staturi intre persoanele de pusetiune inalta civila seau bisericesca nu aflamu decátu mai numai pre episcopi, cari au ajunsu acolo nu prin privilegiulu nascerei seau averei, ci singuru numai pre bas'a meritelor si calitatiloru eminente personali.

Ce ni areta noue tote aceste? Nemicu alta, de câtu cá ace'a, pentru ce se lupta Europ'a democratica de astâdi de mai una suta de ani, ace'a se afla dejá in biserice'a catolica dela inceputulu ei, si inca in una atare mesura si in una atare puritate, precum nu va avé de securu nice unu statu nice candu. Pentru ce atunci atâta inculpare a bisericeii catolice, cumcá ea ignoréza si despretiuesce totu ce miroasa a democratismu? Numai singuru pentru ace'a, pentrucá inculpatori de genulu acest'a nu si iau ostenela a medita' seriosu asupr'a institutiuniloru ei. "Cáce deca o aru face acést'a, atunci aru ajungé cu totul la alte rezultate, si intre altele si la rezultatulu ace'l'a, cá biserice'a catolica necum se fia fostu verodata inimica a principiulu acestuia fundamentalu alu democratiei, ci chiaru din contra s'a luptatu cu multu curagiu si abnegatiune decâte ori a fostu atacatu din ver una parte seau alt'a. Lupt'a cea grea de 50 de ani pentru esemplu a bisericeii pentru investitura, ce o au portatu cu imperatii romano-germani, nu a fostu altu ceva decátu una lupta pentru principiulu, cá ea in deplina libertate se pota inaintá la oficiile si demnitatile bisericesci numai persone demne, apte, pie si bine-meritate fora cautare la alte calitati, ce nu adaugu nemicu la meritulu personalu. Asemene numai lupta pentru principiulu acest'a a fostu si lupt'a, ce o a portatu biserice'a in contra principiulu celu periculosu protestantu, care voieá se concentreze tota puterea in manile boeriloru veacului acestuia.

Suntu, ce e dreptu alte accrescentii ale democratiei, despre cari nu se pote nice decum dŕce, cumcá suntu purure bune si purure folositorie, ci dupa impregiararile tempului si ale locului pre cum si a naturei societatei potu se fia bune seau rele, folositorie seau stricatiose, practice seau nepractice. Accrescentiile aceste, cá pre ceva supusu toturoru fluctuatiuniloru lumesci, nu le a primitu biserice'a catolica cá pre unu ce neschimbatiu si absolutu necesariu. Ci din ele in decursulu tempului a primitu numai atâta, câtu s'a unitu cu natur'a ei si câtu a fostu correspundietoriu tempului si locului.

Resultatele filosofiei

*seau cunoscintiele cele mai de frunte despre natur'a spirituala a omului, despre
relatiunile si scopulu lui*

espuse in modu populariu de professoriulu Dr. Josifu Frapporti

si prelucrate in traducere libera

de Joannu Papiu,

preotu de dieces'a Gherlei si spiritualu la institutuliu correctoriu r. u. prov., asessoriu cons.
si v.-prot. on.

este titululu intregu alu insemnatulu opu de curendu esitu, pre care l'amu fostu anuntiatu in numerulu trecutulu alu foiei nostre cu promisiunea, ca vomu mai reveni la elu. Opu lu acest'a imple una lacuna de multu semnta in literatur'a nostra basericésca. Voru dice multi, cetindu titululu opulu, cumca cum este cu potintia a espune ideii filosofice in stilu populariu? Dintre tote scientiele nice un'a nu fuge asia tare de poporulu illiteratu, nice nu este asia inaccessiblea pentru elu ca filosof'ia. Regiunile spirituali, in cari petrece ea, suntu de totu inalte, catu celi mai multi suntu de parere, ca poporulu fora cultura scientifica de locu nu se pote redica pana la ele. Ma inaltmea acést'a pretinde, ca stilulu in care ea de comunu este predata, se fia mai de totu neintelligibilu pentru ori si ce omu netrecutu prin scol'a cea grea a scientiei. Éta pentru ce amu disu, ca multi se voru mira cetindu titululu opulu acestuia despre una filosofia in stilu populariu. Inse precum se intempla nu odata, de din titul'a unui opu se presupune forte multu cu privire la cuprinsulu si valoarea lui interna, fora ca aceste se corespunda presupunerii, chiaru asia se intempla nu odata, de titul'a nu promite multu si cu tote aceste cuprinsulu este catu mai interesantu si de valoare adevérata. In specie ce atinge opulu din cestiune, desi la multi li se va paré din titulu, cumca este de pucinu interesu, ca unulu, ce voiesce a tracta in modu populariu cestiunile cele grele ale filosofiei, carea si fruntile omeniloru de talentu si cultura inalta scientifica inca este in stare a le increta de greutatele cugetarei, totusi potemu asecura pre ori si cine, ca dupa cetire nimene nu se va afla insielatu in cuprinsulu lui, si nunumai omeni fora cultura filosofica, ci si barbati literati voru afla in elu nutrimentu destulu si frumosu pentru inima si sufletu.

Tempulu nostru este unu tempu forte miscatu. Decandu s'a recitu asia tare credintia prin nu pucine straturi ale societatei, de atunci omulu ca si cuprinsulu de unu parocsimu ore care cerca a imple cu ajutoriulu filosofiei golulu, ce l'a lasatu in sufletulu lui alungarea credintiei. Si fiendu-ca necredintia a inceputu pre la unele popore a strabate chiaru si prin clasele poporului de rendu, de ace'a nu suntu rari casurile, candu barbati literati se silescu a suplini defectulu credintiei la poporu prin filosof'ia predata in modu populariu. Dorere ca in acést'a privintia inimicii basericeii si ai credintiei crestine au facutu multu mai multu decatu barbati literati ai basericeii.

Câte scrieri poporali nu suntu la Germani, Francesi, Anglesi si altii mente a infiltra materialismulu in inim'a si in sufletulu poporului illiteratu

spre daun'a credintiei! Pana si hipotes'a cea fara de Domnedieu alui Darwin inca este de nenumerati tractata in modu populariu pentru poporu. Literatii basericesci inse de abié in tempulu mai recentu, dupa-ce au vediutu câte desastre au causatu inimicii in credinti'a poporului, au venitu la ide'a, că se espuna si filosofa crestina pentru poporu, că astufeliu se paralizeze efectele cele periculoase ale filosofiei celei fora de Domnedieu, si intre acestia unu locu din cele mai insemnate lu ocupa professoriulu italianu Dr. Josifu Frapporti, a carui opu: Resultatele filosofiei le a prelucratu liberu D. Joanu Papiu.

Filosofi'a crestina nu este altu ceva decâtu religiunea naturala, seau cuprinsulu tuturor adevuriloru acelor'a de religiune, pre cari mintea omenesca le pote aflá si de sine fora de ajutoriulu revelatiunei. Bas'a si fundamentulu tuturor acestoru adevururi suntu: esistinti'a lui Domnedieu, nemorirea sufletului-si obligatiunea morala a omului. Tote aceste trei lucruri suntu in opulu din cestiune probate câtu se pote mai bine desi nu in modu sistematicu, cum se pote intemplá numai in unu opu scrisu pentru scola seau literati, ci astu-feliu, câtu tote cugetele cuprinse in opulu acest'a in ultim'a loru consecintia ducu la aceste trei adevururi. Unu meritu specialu alu opului stá si in ace'a, că la inceputulu lui este unu tractatu populariu despre noetica, seau despre modulu, cum ajunge omulu la cunoscinti'a lucruriloru sensibili si suprasensibili. Tractatulu acest'a este forte de lipsa, pentrucă tota filosof'a moderna cea fora de Domnedieu atâtu idealista câtu si materialista se baséza pre supositione falsá, cumcă ori ce cunoscintia de lucruri suprasensibili, cum este Domnedieu si sufletulu, este omului absolutu impossibila, si ce'a ce numimu noi cunoscintia suprasensibila este numai „una fantasía a unoru creri morbosi“. Indata ce in unu opu filosoficu este probata posibilitatea cunoscintieloru de lucruri suprasensibile, numai decâtu se ivescu de sine si cu usiuretate tote adevururile religiunei naturali. — Opulu din cestiune mai in diumetate se ocupa si cu filosof'i'a practica in care suntu tractate forte frumusu: virtutea, imputarea morala si datorintiele omului. Éra cetitoriului nededatu cu opuri filosofice i causéza una usiurintia mare, că terminii filosofici suntu forte bine esplicati in unu modu populariu.

Ce atinge in urma limb'a, autoriulu, seau mai bine d'isu prelucratoriulu este cunoscutu din alte scrieri ale densului, cá unulu, care si in traducere scie manuá limb'a romana forte bine. Amintimu intre altele numai de limb'a cea frumoasa din cartea Santului Joanu Chrisostomu despre preotia tradusa de densulu inca de multu. Pretiulu inca este moderatu, numai 60 cr. v. a. si portulu postalulu desi cuprinde aproape 200 pagine.

Lu recomandamu cu tota caldur'a mai cu sema fratiloru preoti, cari in tempulu de astádi suntu tare desu avisati a portá dispute verbali filosofice cu necredintiosi de ai nostrii. Éra pentru laici, mai cu sema pentru celi ce se clatina in credintia, este de mare folosu.